

AVŞAR

KÜLTÜR COĞRAFYASI VE HALK KÜLTÜRÜ

Dr. Yaşar Kalafat
Adnan Menderes Kaya
Mustafa Aksoy

Türk Halkbilimi Araştırmaları Merkezi Dizisi- XXIII

AVŞAR KÜLTÜR COĞRAFYASI VE HALK KÜLTÜRÜ

Dr. Yaşar Kalafat
Adnan Menderes Kaya
Mustafa Aksoy

Ankara 2013

Bu kitabın tüm hakları yazarına ve yayıncısına aittir.

AVŞAR KÜLTÜR COĞRAFYASI VE HALK KÜLTÜRÜ

**Dr. Yaşar Kalafat- Adnan Menderes Kaya
Mustafa Aksoy**

ISBN

978-975-267-692-3

Genel Yayın Yönetmeni

Cuma AĞCA

Grafik-Tasarım

Biçer YILDIRIM

Kapak Tasarım

Mehmet FİDANCI

Baskı & Cilt

Berikan Ofset Matbaa

Maltepe / ANKARA

KAPAK RESMİ

Azerbaycan Avşarlarından Prof. Dr. Mezahir Ertuğ Avşar'ın eseri olan kapaktaki resimde, destansı - mitolojik Türk yönetici siması tasvir edilmiş olup Karamanoğlu Mehmed Bey, Nadir Şah gibi hükümdar olmuş yönetici Avşarlar temsil edilmiştir.

BERİKAN YAYINEVİ

Eti Mah. GMK Bulvarı Bulvar Apt. No.: 80/1

Maltepe / ANKARA

Tel: (0312) 232 62 18 Faks: (0312) 232 14 99

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....	5
Söz Başı.....	7
Avşar Kelimesinin Kökeni Hakkında – Bilgehan Atsız Gökdağ.....	9
Kazan Oğuznâmesi ve Avşarlar – Bilgehan Atsız Gökdağ.....	13
Tarihi Gelişim İçinde Avşarlar – Adnan Menderes Kaya.....	27
Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun Dağılma Sürecinde Huzistan Avşarları – Ergin Ayan.....	49
Kastamonu- Sinop- Çankırı Ve Bolu'da Afsarlar (XII-XVII. Yüzyıllar) – Cevdet Yakupoğlu.....	71
Türkiye Dışındaki Ülkelerde Avşar Varlığı – Adnan Menderes Kaya.....	99
Balkanlarda Afsarların Dağılımı Karamanlılar – Entela Muço.....	145
Avşarlar'ın Torun Oymağı Bağlamında Türkiye'deki Kimlik Bunalımının Sosyolojik Analizi ve Bir Öneri – Mustafa Aksoy.....	154
Türkiye'deki Alevi Avşarlar – Hamza Aksüt.....	179
Hunlardan Günümüze Türk Kültürün Yaşandığı Köy: Koşuburnu'nda Bahar Bayramı – Mustafa Aksoy.....	197
Avşar Yörelerinde Söz Varlığı – Adnan Menderes Kaya.....	203
Ardahan Hoçvan Avşarlarında Geçiş Dönemleri: Hoçvan Binbaşar – Otbiçen ve Hasköy Örneklerinde – Erdoğan Altınkaynak.....	237
İran Avşarları Toy Gelenekleri – Axarsu Zenganlı (Mehmet Rezzaki).....	253
Azerbaycan'da Yaşayan Efşarların Merasim İnançları – Gumru Şehriyar.....	265
Avşarlarda Adet, Enene, Toy ve Başqa Merasım Adları – Siyamek Hüseyinalizade.....	285
Anadolu Avşarlarında Düğün Kültürü – Ahmet Z. Özdemir.....	289
Karşılaştırmalı Afganistan Avşarları Halk İnançları – Yaşar Kalafat.....	339
Karşılaştırmalı İran Avşarları Halk İnançları – Yaşar Kalafat.....	363
Karşılaştırmalı Azerbaycan Avşarları Halk İnançları – Yaşar Kalafat.....	371

İran Aşşarlarında Halk İnançları – Yaşar Kalafat.....	385
Eşşarların Halk İnançları Kùltürüne Dair Tesbitler – Gumru Şehriyar.....	395
Ardahan Aşşarlarında Karşılaştırmalı Halk İnançları – Yaşar Kalafat.....	407
Suriye Aşşarlarında Karşılaştırmalı Halk İnançları – Yaşar Kalafat	419
Adana Aşşar Ağıtlarında Destan Unsurları – Zekiye Çağımlar	433
Sarız Yöresi Aşşar Ağıtlarında Halkbilimsel Öğeler – Şeref Boyraz	455
Sarıkamış Ağıtları: Aşşarların Dilinden Sarıkamış Faciası – Necip Topuz	473
Aşşarlarda Halk Musikisi – Halil Atılğan.....	495
Üçkonak Aşşarlarında Mutfak Kùltürü – Gülsüm Tarçın	531
Türk Kùltürü Bağlamında Aşşar Halı-Kilimlerini Tartışmak – Mustafa Aksoy.....	545
Kastamonu İli Araç İleşesi Yukarı Aşşar Köyü Kùltürü ve Sepetçioğlu Üzerine	
Bazı Düşünceler – Eyüp Akman	557
Adı Aşşar Olan Yerleşim Birimleri – Hazırlayan: Adnan Menderes Kaya	569
Dizin.....	574

**KASTAMONU- SINOP- ÇANKIRI VE BOLU'DA
AFŞARLAR (XII-XVII. YÜZYILLAR)**

 Cevdet YAKUPOĞLU*

Giriş

Afşarlar (Avşarlar), Oğuzların en kalabalık nüfuslu boylarından biri olup, diğer bütün Oğuz boyları gibi bu topluluğa mensup teşekküller de Selçuklular devrinde yani diğer bir ifade ile ağırlıklı olarak XI-XIII. yüzyıllar boyunca Anadolu'ya göçmüşlerdir. Afşarlar, Anadolu'nun hemen hemen her yöresinde meskûn buldukları gibi Kastamonu merkezli Kuzeybatı Anadolu havalisini de yurt tutmuşlardır.

Bahsi geçen bu havalideki Afşar iskânının mahiyetinin ortaya konulabilmesi için öncelikle bu bölgenin Türkler tarafından fethi sürecine kısaca bir göz atmak gerekecektir. Çünkü Türk fethi ve sonrasındaki gelişmeler, muhtelif Türk boylarının ve özellikle de Afşarların da dâhil bulunduğu Oğuzların Kastamonu ve çevresini kesafetle yurt tutmalarını sağlayacaktır.

Kastamonu bölgesi (bugünkü Kastamonu- Sinop- Çankırı- Karabük- Bartın- Zonguldak- Bolu), XI. yüzyıl son çeyreğinden itibaren ciddi anlamda bir Türk istilasına uğramıştır. Bu istila başlangıçta Büyük Selçuklulara, bilahare Türkiye Selçukluları ile Danişmendli Beyliğine bağlı komutanlar eliyle gerçekleştirilmiştir. Bu durumda bölgede Selçuklu devrine ait ilk ciddi Türk iskânı da 1080'lerin başında Kara Tegin yönetiminde başlamış olmaktadır.¹

* Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak., Tarih Bölüm Başkanı, cevdetyakupoglu@gmail.com

¹ Dânişmend-nâme'ye göre Kara Tegin, Dânişmendli komutanlarından kabul edilmekte ve Çankırı, Kastamonu, Sinop yörelerinin fatihi olarak bilinmektedir. Bk. Şükrü Akkaya: "Kitâb-ı Melik Danişmend Gazi-Danişmendname", A.Ü. DTCFD., C.VIII, S.1-2'den ayrı basım, TTK, (Ankara,1950), s.136-143.; N. Demir: "İslami Türk Destanları İçerisinde

Bir müddet Selçukluların elinde kalan Kastamonu, Çankırı, Sinop gibi şehirler Haçlıların Anadolu'daki faaliyetleri sayesinde 1090'lı yılların sonlarında tekrar Bizans'ın eline geçmiştir. Böylece bu tarihten itibaren XII. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürecek olan bir Türk-Bizans mücadelesi bölge toprakları üzerinde kıyasıya devam etmiş, bahsi geçen bu şehirlerden Kastamonu ve Çankırı, iki taraf arasında birkaç defa el değiştirmiştir.²

I. Kılıç Arslan'ın oğlu Melik Arap'ın 1130'larda ve I. Mesud (1116-1155)'un oğullarından Şahinşah'ın 1155 sonrasında Ankara, Çankırı ve Kastamonu yörelerindeki faaliyetleri esnasında, bu Selçuklu melikleri elbette yöreye kendilerine bağlı Türkmen aşiretleri ile gelmiş ve onlara yurt göstermiş olmalıydılar.³

Başkent Konya'nın kuzeyinde Karadeniz istikametine ilerleyebilmek ve Kastamonu bölgesinde tutunarak Sinop'a ulaşabilmek için bu havalı üzerine hem askerî harekâta bulunma hem de bu harekâtı lojistik anlamda destekleyecek nüfus kıtalarının yani konar-göçer Oğuz boylarının ilgili sahaya doğru yönlendirmesini icra etme, akabinde ise sistemli bir Türk iskân politikası ile bölgeyi Bizans taarruzlarına karşı koruyacak köylerin bu coğrafyada ortaya çıkmasını sağlama, Selçuklu devletinin ağırlık verdiği önemli politik gayeler arasında yerini almıştır.⁴

Bu çerçevede Çankırı ve Kastamonu, Miryakefalon Zaferi (1176) öncesinden başlamak üzere Selçuklu meliklerinin vali olarak atandıkları vilayetler haline dönüştürülmüştür. XII. yüzyıl sonlarında II. Kılıç Arslan'ın meliklerinden Muhyiddin Mesud'un hâkimiyet alanında kalan bu havalı, XIII. yüzyıl başlarından itibaren Selçukluların Bizans'a karşı gaza faaliyetlerini yürütmekle görevli kıldıkları anlaşılan Hüsameddin Çoban

Danışmend-nâme', Melik Ahmed Gazi ve Danışmend-nâme Sempozyumu Bildirileri, (Niksar,1995), s.52-55.

² Ionnes Kinnamos: Historia, Çev. Işın Demirkent, Ionnes Kinnamos'un Historiası, Ankara, 2001, s.13.; Niketas Khoniates: Historia, Çev. Fikret Işıltan, Ankara,1995, s.13-14.; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî: Müsâmeretü'l-Ahbâr, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara,2000, s.21-22.

³ Osman Turan: Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1993, s.197-203.; Kinnamos: Historia, s.145,206,209,211.; Ebû'l-Ferec Tarihi II, Çev. Ö. R. Doğrul, Ankara,1999, s.406.; Urfalı Mateos Vekayinamesi (952-1136) ve Papaz Gregor'un Zeyli (1136-1162), Çev. H. D. Andreasyan, TTK, Ankara,2000, s.313.

⁴ Bu konu hakkında ayrıntı için bk. Cevdet Yakupoğlu: Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (Kastamonu-Sinop-Çankırı-Bolu) XIII-XV. Yüzyıllar, Gazi Kitabevi, Ankara,2009, s.23 vd.

Bey'in egemenlik sahası içinde bırakılmıştır. 1214 yılında Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus'un Sinop'u fethetmesiyle Selçuklular Çankırı-Kastamonu-Sinop üzerinden Karadeniz'e çıkmayı başarmışlardır. Aynı yüzyıl içinde Çobanoğulları beyleri, Selçuklu politikası çerçevesinde Bizans'a yönelik gaza faaliyetleri neticesi olarak Safranbolu ve Gerede başta olmak üzere Bolu'ya kadar olan sahayı da Türk egemenliğine sokmuşlardır.

Bu şekilde XIII. yüzyıl boyunca Selçuklulara bağlı ve Kastamonu merkezli olarak Çobanoğulları Uc Beyliği teşekkül etmiş, Kastamonu-Çankırı ve Sinop şehirleri birer Selçuklu kenti görünümü kazanmışlardır. Adı geçen şehirlerin mahalle isimlerine ve bu şehirlerdeki bazı sosyal kurum ve eserlere bakıldığında bölgedeki Selçuklu dönemi iskânının mahiyeti daha iyi anlaşılmış olacaktır. Çankırı'da Bimarhane, Karataş, Perdedar Gazi, Şeyh Bahaüddin Hangâhı; Kastamonu'da Frenkşah, Atabey Gazi, Alp Arslan, Kebkebürler ve Sinop'ta Tay Boğa, Serimüddin gibi mahallelerin kuruluş mazisinin Selçuklular devrine dayandığı, bu mahalle adlarına bakılarak söylenebilir.

1220'lerden sonra Anadolu'yu ciddi anlamda etkileyen doğudan gelen göçler ve özellikle de Köseadağ Bozgunu (1243) sonrası Selçukluların parçalanmasına neden olan Moğol baskısı ile ortaya çıkan sosyal buhran esnasında Anadolu'nun batı, güney ve kuzeyine doğru kesif bir Türk göçü vuku bulmuştur. Kuzeybatı Anadolu bölgesi bu göçlerden birinci derecede etkilenen bir coğrafya olmuştur. Bölgede Oğuzların ve diğer konar-göçer teşekküllerin kurdukları köylerin büyük bir kısmı bu şekilde XIII. yüzyılda ortaya çıkmış olacaktır.

XIII. yüzyılın sonunda Kastamonu ve havalisinde Çobanoğulları Beyliğinin yerini başka bir Türk hanedanı olarak Candaroğulları almıştır. Bu beyliğin atası olan Şemseddin Yaman Candar, Selçuklu sultanı II. Mesud'un subaylarından idi. Onun oğlu Süleyman Paşa ve neslinden gelenler, XIV. yüzyıl son çeyreğine kadar Kastamonu, Sinop ve Çankırı vilayetlerinin tamamı ile bugünkü Karabük, Bartın ve Zonguldak yöresinin bir kısmını ellerinde bulundurmışlardır.⁵ Bolu ise XIV. yüzyılın ilk yarısında kesin olarak Osmanlı egemenliğine girmiştir.

⁵ XIV. yüzyılda Osmanlı-Bizans mücadelesi hakkında bk. Melek Delilbaşı: "Osmanlı-Bizans İlişkileri", Türklcr, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, C.9, s.125-127.

Kastamonu yöresi, 1385 yılında kısa süreliğine Osmanlıların eline geçmiştir. 1392-1402 arasında ise hem Kastamonu ve hem de Çankırı, Osmanlı yönetiminde kalmıştır. Bu iki vilayet Ankara Savaşı'nı müteakip (1402) tekrar Candaroğulları'nın eline geçmiştir. 1416 yılında babası İsfendiyar Bey'e isyan eden Kasım Bey, Osmanlı hükümdarı Çelebi I. Mehmed'in desteği ile güneyde Kalecik, merkezde Çankırı ve kuzeyde Tosya kazalarını ele geçirerek, Çankırı merkezli ve Osmanlı himayesinde bir beylik sürmüştür. 1464 sonrasına kadar bu durum devam etmiş, Kasım Bey geniş yetkilerle donatılmış olarak Osmanlılar adına Çankırı sancağını yönetmiştir.⁶ Çankırı'da doğrudan Osmanlı yönetimi ise Kasım Bey'den sonra başlamıştır.⁷ Kastamonu ve Sinop ise 1402 yılından 1461 yılına kadar Candaroğulları beylerinin elinde kalmış ve nihayet Fatih Sultan Mehmet tarafından bu beyliğe son verilmele adı geçen şehirler doğrudan Osmanlı topraklarına katılmış, bölgede Kastamonu merkezli sancak yapılanması oluşturulmuştur.

Sonuç olarak XI. yüzyıl sonlarından XV. yüzyıl sonlarına kadar geçen dört asırlık süreçte Kuzeybatı Anadolu'da tedrici bir Türk iskânı gerçekleşmiş, adlarının yüzde 90'ından fazlası Türkçe olan iskân birimleri ortaya çıkmıştır. Bu iskân birimlerinin bir kısmı doğrudan doğruya Oğuz boy adlarını taşırlar. Diğer kısmı yine Oğuz menşeli olmakla birlikte başka Türk topluluklarının adlarıyla anılırlar. Kalan pek çok yer adı ise bahsi geçen süreç içinde Selçuklular, Candaroğulları veya Osmanlı dönemi ileri gelen devlet adamı, boy beyi, tasavvuf erbabı, zaviye şeyhi vb. şahısların isimleri ile ortaya çıkmıştır. Bir kısım iskân birim adları ise yine Türkler tarafından verilmiş olup, bu adlar Türklerin coğrafyayı tanımlamaları ile ilgilidir.⁸

⁶ Candaroğlu İsfendiyar Bey ve oğlu Kasım Bey hakkında bk. Cevdet Yakupoğlu: İsfendiyar Bey ve Zamanı, G.Ü. S.B.E. Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Ankara, 1999.

⁷ Çankırı'nın XVI. yüzyıldaki sosyal ve ekonomik durumu, yöredeki köyler vb. konular hakkında bk. Ahmet Kankal: XVI. Yüzyılda Çankırı, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.

⁸ Dursun Yıldırım: "Coğrafya'dan Vatana Geçiş ve Vatan ile Göç Ediş Problemi", Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, (Ankara,1984), s.157-168.; B. Ögel: Türk Kültürünün Gelişme Çağları II, MEB., İstanbul,2001, s.39,40.; Ahmet Caferoğlu: "Anadolu Etnik Yapısının Oğuz-Türkmen-Yörük Üçlüsü", İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, V/1-4, (İstanbul,1973), s.75-77.; Bölgedeki yer adlarının ayrıntılı bir değerlendirmesi için bk. Yakupoğlu: Kuzeybatı Anadolu, s.61-274.

A. Kuzeybatı Anadolu'da Afşarlara Ait İskân Birimleri

Türklerin, üzerinde yaşadıkları Anadolu coğrafyasını nasıl vatan haline dönüştürdüklerini gösteren ve kendi millî duygularını yansıtan delillerden olarak bu topraklar üzerinde vermiş oldukları yer adlarının önemi elbette tartışılmaz. Yer adları, bir milletin iskân tarihi bakımından mühim görülmekte ve yaşayan belgelerden biri olarak kabul edilmektedir. Türkler Anadolu'da boy, oymak, aşiret, cemaat, kişi, soy, renk, yön, bitki, hayvan vb. adları iskân birimlerine vererek, yaşadıkları yerleri kendileri açısından belgelemişlerdir.⁹

XII. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar geçen süreçte Kastamonu ve havalisinde vaki iskân hadiseleri dâhilinde yirmi dört Oğuz boyuna ait adlar içinde hemen hemen ilk sıralarda Kayı ve Kınık boylarıyla birlikte Afşarların gelmiş olduğu müşahede edilmektedir. Diğer bir ifade ile Afşarlar bölgede en fazla iskân olunan ilk üç Oğuz boyundan biridir. Bu durum Anadolu'nun geneli içinde geçerlidir.

Anadolu'da Afşarlar bir taraftan kendi adları ile anılan köyler kurarken diğer taraftan da konar-göçer geleneği sürdürerek Anadolu'nun muhtelif sahalarında hayvancılık ağırlıklı bir geçim temini yoluna gitmişlerdir. Afşar tâifelerine Kuzeybatı Anadolu sahasında Kastamonu, Çankırı, Bolu gibi yörelerde tesadüf olunurken, Anadolu geneline bakıldığında Adana, Afyon, Aksaray, Amasya, Ankara, Aydın, Antep, Beyşehir, Birecik, Bozok, Çemişkezek, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Halep, Hamid, Hudavendigâr, İçel, Karahisar-ı Şarki, Karaman, Kadirli, Kayseri, Kırşehir, Kilis, Konya, Kütahya, Malatya, Maraş, Menteşe, Niğde, Özer, Saruhan, Sivas, Tarsus, Teke ve Urfa gibi yöreler öne çıkmaktadır. Anadolu'da XVI. yüzyılda Avşar'a tâbi 5400'ün üzerinde cemaat tespit edilmiş ve bu toplulukların nüfusunun 140 bin hane civarında olduğu ortaya konulmuştur.¹⁰

⁹ Tuncer Gülensoy: Türkçe Yer Adları Kılavuzu, TDK, Ankara,1995, s.IX.; Selçuklular devrinde Anadolu'da Türk yerleşimi hakkında bk. Mustafa Demir: "Türkiye Selçuklularında Yerleşim Yapısı", Türkler, Yeni Türkiye Yay., Ankara,2002, C.6, s.325-331.

¹⁰ Yusuf Halaçoğlu: Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) I, TÜSOKTAR (Türkiye'nin Sosyal ve Kültürel Tarihi Projesi, TTK, Ankara, 2009, s.XXXI, XXXVII.

Afşarların yirmi dört Oğuz boyu içindeki mevkiini şu şekilde gösterebiliriz:¹¹

Boy Adı	Kol	Oğuzhan Oğlu	Boy Adı Anlamı	Sünüğü	Onkunu
Afşar	Boz-Oklar	Yıldız Han	Çevik ve avı seven	Sağ umaca	Tavşancıl

Kuzeybatı Anadolu'da Afşarlar hemen hemen bütün kazalara dağıtılmıştır. Aşağıda Kastamonu, Çankırı ve Bolu vilayetlerine bağlı Afşar ve Avşar adı ile kayıtlı iskân birimleri sıralanmıştır. Bu birimlerin en erken olarak hangi tarihli kayıtlarda geçtiği ve hane nüfusları da mümkün olduğunca tespit edilmiştir. Beylikler ve Selçuklular devrine ait bilgileri de bünyelerinde barındıran Osmanlı devri tapu-tahrir ve vakıf defterleri bu konu hakkında malumat barındırmaktadır. Bölgede tespitini yapabildiğimiz Afşar/ Avşar adlı iskân birimlerinin bağlı oldukları kazalar, XV-XVII. yüzyıllarda hangi sancağa bağlı iseler listede o sancağa bağlı olarak gösterilmiştir. Mesela bahsi geçen yüzyıllarda Tosya kazası Çankırı sancağına bağlı iken bu gün Kastamonu'ya bağlıdır. Kargı kazası ise eskiden Çankırı sancağına tâbi iken günümüzde Çorum il sınırları içinde kalmıştır.

1. Afşar-özü Köyü (Merkez/ Kastamonu):

Kastamonu'nun Kuzyaka nahiyesine tâbi olarak görünen, 1487'de Arslan ve Pir Mehmed adlı tımar erlerinin tasarrufunda bulunan bu köyün, adı geçen tarihte hane: 40, mücerred: 12 olarak verilen nüfusu, 1530'da hane: 51, mücerred: 17 olarak geçmektedir. Sümer bu köyün vergi nüfusunu 58 olarak vermiştir. 1582 kayıtlarına göre Afşar köyü 103 hane ve 96 mücerred nüfusa ulaşmıştır.¹² 1896 kayıtlarına göre ise Afşar köyünün nüfusu 24 hane olup bu yıllarda Araç kazasına bağlı bulunmakta ve bugünkü İhsangazi ilçesi merkezine yakın olarak gösterilmektedir. Bu çerçevede Afşar-özü köyünün bugün İhsangazi ilçesine bağlı olup ilçenin bir mahallesi konumunda bulunan Afşar köyü olduğuna dair bir tespitte bulunmak mümkündür.

¹¹ Afşarların da tâbi olduğu Oğuzların Boz-Ok kolu ile ilgili bk. F. Sümer: "Bozoklu Oğuz Boylarına Dair", A.Ü. DTCFD., C.XI/I (1953).

¹² BOA. TD. 23M, s.35.; 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530) II (BOA. TD. 438), s.595.; TKGM. KKA. TD. 143, v.48a-49a. Buradan naklen Halaçoğlu: Aşiretler I, s.178.; Faruk Sümer: Oğuzlar (Türkmenler), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul,1999, s.411.

2. Afşar Köyü (Taşköprü/ Kastamonu):

Taşköprü kazasına bağlı bu köyün 1487 yılından önce var olduğu görülmektedir. 1487 kayıtlarında bu köyün nüfusu 56 hane, 17 mücerred, 2 kötürüm, 1 şerik olarak verilmiştir. Bu tarihlerde köy reayasının en önemli geçim kaynaklarından biri hayvancılık idi. Köye tahsis edilmiş yaylaklar bulunmakta idi. Aluç ve Çengalı isimli yaylaklar bunlar arasında idi. 1530'da 46 hane, 12 mücerred; 1560'da 39 hane, 15 mücerred; 1582'de ise üç ayrı kayıt halinde toplam 46 hane, 16 mücerred nüfusa sahip görünen bu köy, bahsi geçen bu son tahrirde Virancık köyü ile birlikte de zikredilmiştir. Sümer'in listesinde üç ayrı kayıta gösterilen Afşar'ın vergi nüfusu 77 idi. 1896'da Afşar köyünün nüfusu 58 hane görünmektedir.¹³ Bütün kayıtlarda aynı adla geçen Afşar köyü günümüzde yine aynı isimle Taşköprü ilçesine bağlı olup, kaza merkezine yaklaşık 12 km. mesafede kuzeybatı istikametindedir. Güneyi ovaya ve kuzeyi ise dağlık alanlara açılmaktadır.

3. Afşar (Avşar) Köyü (Araç/ Kastamonu):

XV. yüzyılda mevcut olduğu görülmekte ise de bu köyün daha önce de var olduğu anlaşılmaktadır. 1487 yılı kayıtlarında bu köyün nüfusu: 50 hane, 19 mücerred, 1 â'mâ, 1 pîr-i nâtüvan olarak verilmiştir. Bu tarihlerde köy reayasının geçim temini buğday, arpa, meyve ve bal gibi mahsüllerden sağlanmakta idi. Hayvancılık da önemli bir uğraş sahası idi. O dönemde Afşar'a tâbi bazı yaylaklar bulunmakta idi. Çay-sırtı adlı yaylak buna örnek gösterilebilir. Afşar köyünün 1530 yılında 48 hane ve 17 mücerred nüfusu vardı. Sümer'de bu köyün vergi nüfusu 69 olarak geçer. XVI. yüzyıl sonlarında köyün nüfusunun bir hayli arttığı görülmektedir. Nitekim 1582 yılı kayıtlarına göre bu köyün 122 hane, 140

¹³ 1487 kayıtlarına göre Afşar ve Virancık köylerinin birlikte hane sayısı 26 idi. Diğer iki kayıta ise Afşar köyünün nüfusu 21 ve 14 hane görünmektedir. Buna göre Afşar köyünün XV. yüzyıl son çeyreğindeki nüfusu 60 haneye yakındı. BOA. TD. 23M, s.675,676,683,691.; BOA. TD. 438, s.619.; BOA. TD. 327, s.350,351,352.; TKGM. KKA. TD. 200, v.40-41a. Buradan naklen Ayşe Tosunoğlu: Tapu-Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Kastamonu Sancağı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul,1993, s.324.; Halaçoğlu: Aşiretler I, s.179.; Sümer: Oğuzlar, s.411.; Kastamonu Vilayet Salnâmesi (M.1896), s.297.; Köylerimiz, İçişleri Bakanlığı, 1927, s.793.; Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu, İçişleri Bak., 1946, s.9.

mücerred nüfusu bulunmakta idi.¹⁴ Bu son tarihte köyün nüfusunun başka bir iskân birimi ile birlikte verildiği tahmin olunabilir.

Afşar köyünün adının zamanla değiştiği ve yerine Hacıoğlu adının öne çıktığı anlaşılmaktadır. Nitekim 1896 tarihli Kastamonu Salnâmesi kayıtlarına göre nüfusu 26 haneden ibaret olan Hacıoğlu köyü listede yer almıştır.¹⁵ Son yıllarda ise ilgili bu iskân biriminin adı tekrar değiştirilerek Sepetçioğlu şeklinde bir isim verilme teşebbüsünde bulunulmuştur. Böylece tarihi derinliğe sahip Afşar Oğuz boy adlarından biri daha tarihin tozlu sayfalarındaki yerini almış ve bu Türkçe isim yörede unutulmaya yüz tutar hale gelmiştir. Hacıoğlu (Afşar) köyü, bugün Kastamonu'nun İhsangazi ilçesine bağlı olup, ilçenin güneyinde yaklaşık 30 km. mesafede Çankırı sınırına yakın bir mevkidedir. Bu yöre son yıllara kadar genel anlamda Afşar olarak bilinmekte ve günümüzde Çankırı'nın Ilgaz ilçesine bağlı Çatak köyü yöresiyle Balcı köyü üzerinden yakın temas halinde bulunmakta idi.

4. Afşar Köyü (Daday/ Kastamonu):

XVI. yüzyıl başlarında varlığı tespit edilebilen Afşar köyü Kastamonu sancağının Daday kazasına tâbi olup 1530'da 27 hane ve 12 mücerred nüfusa sahipti. 1582 tahririne göre köyün adı Kara-degin Afşar olarak verilmiştir (hane: 27; mücerred: 7). Gerçekten de Daday'a bağlı bir Kara-degin köyü vardır. Bu iki ad yan yana düşünüldüğünde Afşar köyünün mazesinin Selçuklular devrine kadar götürülmesinde bir sakınca olmasa gerekir. Çünkü Kara Tegin, Kastamonu fatihi olarak bilinen Selçuklu devri Türk komutanlarından idi. Sümer'e göre köyün XVI. yüzyıldaki vergi nüfusu 33 idi.¹⁶ Günümüzde Daday'a bağlı Afşar ismiyle kayıtlı bir köye tesadüf edilememiştir.

¹⁴ BOA. TD. 23M, s.743,744.; İBK. MCO. 63, v.14b,17a.; BOA. TD. 438, s.612.; Sümer: Oğuzlar, s.411.; Tosunoğlu: Kastamonu Sancağı, s.37.; Afşar köyünün 1582'deki nüfusu bir kayda göre 118 idi. Bk. Halaçoğlu: Aşiretler I, s.179.

¹⁵ Kastamonu Vilayet Salnâmesi, s.307.

¹⁶ BOA. TD. 438, s.649.; TKGM. KKA. TD. 143, v.338a. Buradan naklen Halaçoğlu. Aşiretler I, s.179.; Sümer: Oğuzlar, s.411.

5. Afşar Köyü (Küre-Devrekâni/ Kastamonu):

Küre kazası kayıtlarında zikri geçen Afşar, Küre madenlerine hizmet eden köylerden idi. 1487'de 63 hane-i hizmetkârân, 3 hane, 1 mücerred nüfusa sahipti. Buğday, arpa, meyve vb. ürünler yetişmekte idi. Köyün, 1530'da 3 hane; 81 hane-i hizmetkârân, 4 mücerred; 1582'de 98 hane 47 mücerred nüfusu vardı. Bu köy Devrekâni kayıtlarında da geçse de bunun burada zikri geçen Afşar köyü olduğu kanaatini taşımaktayız. Sümer de Afşar köyünü Devrekâni'ye bağlı gösterir ve vergi nüfusunu 65 olarak verir.¹⁷ Günümüzde Küre ilçesine bağlı Afşar-imam ve Afşar-güney adlı iki köy, yörede Afşar adını yaşatmaktadır. Bu köyler ilçe merkezinin güneybatısında yaklaşık 20 km. mesafede bulunmaktadırlar. Köylerin dört bir tarafı ormanlarla çevrili olup, iskân edildikleri yer adeta bir çanağı andırmaktadır. Bu köylerden biri, bahsi geçen Afşar köyünün bu günkü devamı olmalıdır.

6. Afşar-ovacuğu Köyü (Küre/ Kastamonu):

Kastamonu'nun hem Devrekâni ve hem de Küre kazası tapu-tahrir ve vakıf kayıtlarında geçmekte olan bu köyün, esasen Küre kazasına tâbi bulunduğunu söylemek mümkündür. Yörenin en eski iskân birimlerinden biridir. Köy reayası Küre madenlerine hizmet etmekte ve mukabilinde bazı vergilerden muaf olmakta idi. 1487'de Afşar-ovacuğu köyünün nüfusu hane-i hizmetkârân: 59, hane: 17, mücerred: 2; şerik: 1; â'mâ: 1; 1530'da hane-i hizmetkârân 70, mücerred: 7; 1582'de hizmetkârân: 115, mücerred: 74 olarak verilmektedir. Sümer, köyün vergi nüfusunu 59 olarak vermiştir.¹⁸ Günümüzde aynı isimde bir yer adı olmasa da Küre ilçesi sınırları dâhilinde bulunan ve yukarıda da zikri geçen Afşar-imam ve Afşar-güney köylerinden biri bu iskân biriminin bu günkü devamı niteliğinde olabilir.

¹⁷ BOA. TD. 23M, s.180-181.; BOA. TD. 438, s.631.; Sümer: Oğuzlar, s.411.; TKGM. KKA. TD. 176, v.83b. Buradan naklen Tosunoğlu: Kastamonu Sancağı, s.251.

¹⁸ BOA. TD. 23M, s.270,334-335.; İBK. MCO. 75, v.45a.; BOA. TD. 438, s.637.; Sümer: Oğuzlar, s.411.; TKGM. KKA. TD. 176, v.113b. Buradan naklen Tosunoğlu: Kastamonu Sancağı, s.251.

7. Afşar Köyü (Tosya/ Çankırı):

Bu köy, miladi 1468 yılı tımar kayıtlarına göre Çifter'in oğulları Abdurrahman ve Abdulvâsi'nin tımarları arasında bulunmakta idi.¹⁹ Dolayısıyla köy, en azından Candaroğulları devrinde Tosya'ya bağlı bir iskân birimi idi. Miladi 1521 yılı tımar kayıtlarına göre Afşar köyü 23 hane ve 10 mücerred nüfusa sahip olup bu dönemde Mahmud, Mustafa, Efendi Bey, Abdi, Hamdi, Emrullah, Seferî, Emirşah, İskender, Budak, Ebû İshak, Ömer, İshak, Cihanşah adlı tımar erlerince tasarruf olunmakta idi. Bu şahıslar aynı zamanda Çifter, Cige, Göbene, Kara-berk, Kayı, Bağ-özü ve Kuşha? ile Ermene gibi köyleri de tımar olarak ellerinde bulunduruyorlardı. Bütün bu köyler, bahsi geçen şahısların mülkleri iken sonraları devlet tarafından tımara emrolunup eşmişlerdir. Bu yıllarda Afşar köyü reayasının isimleri İsmail, Cüneyd, Yusuf, Bâyezid, Ramazan, Bekir, Yakub, Resul, Pir Ahmed, Pir Mahmud, Tursun Hacı, İshak, Hüseyin, Selman, Süleyman, İlyas, Muharrem gibi Müslüman ve Türk adları idi. İlgili tahrir defterinde Afşar köyü sınırları dâhilinde bulunan Karaca-pınar adlı yaylağın Göbene köyü kayıtları arasında bulunduğu dikkati çekmektedir. Afşar köyünün yaylak resminin ise 1521'de 700 akça olduğu görülmektedir.²⁰ Afşar ve Göbene köyleri birbirine yakın mahallerdir.

1530 yılında da Afşar şeklinde kaydedilen bu köyün, 1521'e göre nüfusu aynı kalmıştır (H: 23; M: 10). 1578'de ise Afşar köyünün 44 hane, 47 mücerred nüfusu bulunuyordu. Sümer'de bu köyün vergi nüfusu 33'tür.²¹

Afşar köyü, bugün Kastamonu'nun Tosya ilçesine bağlı Dağardı (Göbene) köyünün bir mahallesidir ve Afşar telaffuzu ile kayıt altına alınmıştır. İlçe merkezinin batısında İstanbul yolu üzerinde 18 km. mesafededir. Ovalık bir alandır.

8. Afşar Köyü (Çerkeş/ Çankırı):

Kastamonu ve Çankırı yörelerine ait olup 1501 tarihli Müsellem Defteri'ndeki kayıtlara göre Kurşunlu- Çerkeş yöresinde bir Afşar köyü

¹⁹ İBK. MCO. 117/3, v.24b.

²⁰ BOA. TD. 100, s.341,342,354.

²¹ BOA. TD. 100.; BOA. TD. 438, s.732.; Halaçoğlu: Aşiretler I, s.190.; Kankal: Çankırı, s.87.; Sümer: Oğuzlar, s.411.

mevcuttu. Müsellem defterinde köyün açık olarak hangi kazaya tâbi olduğu belirtilmemiştir.²² Sümer'in listesinde bu köy görünmemektedir. Diğer taraftan 1896 kayıtlarında Çerkeş'e bağlı Ovacık nahiyesine tâbi 21 haneli bir Afşar köyü mevcuttu. Bugün yine Çankırı'nın Çerkeş ilçesine bağlı bir Afşar köyü mevcuttur. Bu köy, Çerkeş'in kuzeybatısına düşmekte olup, ilçeye yaklaşık 30 km. mesafededir ve fazla bir nüfusu yoktur.

9. Afşar Köyü (Kargı/ Çankırı):

Miladî 1468'de varlığı kesin olarak bilinen bu köyün çok daha önceleri, Afşar boyuna mensup bir teşekkül tarafından kurulduğu bellidir. 1468'de bu köyün bir kısmı Halil Bey oğlu İsmail'in, diğer kısmı ise İsmail Bey oğlu Mehmed Bey'in mülk tımarları arasında idi.²³ Dolayısıyla babadan evlada intikal eden bu tımarların Candaroğulları devri ileri gelenlerinin elinde olduğu bellidir. Buna göre Afşar köyünün mazisi Osmanlı öncesine çok rahat bir şekilde çıkarılabilmektedir. Esasen yörede Selçuklu devrinden kalma mülk ve iktâlar da tespit edilmiştir. Bu durumda Afşar ve diğer pek çok köy, Türkiye Selçukluları devrinde, bahsi geçen bu Oğuz boylarına mensup gruplar eliyle iskân birimi olarak ortaya çıkmıştır.

Kargı kazasına tâbi bu Afşar köyü miladi 1521 tımar kayıtları içinde Davud, Hüseyin, ...?, Mahmud ve Ali adlı şahısların eşkücülü mülkleri idi. Ayrıca bu köyde Süleyman ve Celil'in de tımar hisseleri bulunmakta idi. Bu tarihte Afşar köyünün hane nüfusu 66, mücerred nüfusu ise 17 olarak gösterilmiştir ki bunların önemli bir kısmı çeltikçi hanesi idi. Dolayısıyla Afşar köyünde çeltik ekimi yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili tahrir defterinde Afşar köyüne mensup "Cemaat-i Kürekçiyân" olarak kaydedilen iki ayrı zümre bulunmaktadır. 12 nefer olarak kaydedilmiş birinci topluluğun reisi Hacı Musa ve Abdi idi. Diğer bir Kürekçiler cemaati ise 17 neferden mürekkep idi ve bunların reisleri ise Mesud oğlu Mümin idi. XVI. yüzyıl başlarında Afşar köyünün reayasının isimleri ise İbrahim, Mustafa, Murad, Şemseddin, Ali, Hacı Musa, Mehmed, Mahmud, İsa, Ebû Bekir, Yakub, Halil, Cafer, Hamza, Emirza, Mansur, Sevindik, Dede, Tengri-

²² İBK. MCO. 63, v.170b,171a.

²³ İBK. MCO. 117/3, v.28b,29a.

vermiş, Saltuk, Pir Ahmed, Pir Dede gibi Türk ve Müslüman adlardan oluşmakta idi.²⁴

1530 yılında da Afşar köyü kayıtlar arasında olup aynı kazaya tâbidir (hane: 8; mücerred: 17; çeltikçi hane: 29). 1579 yılı başları tahririnde Afşar köyü iki ayrı kayıta gösterilmiş olup, Halaçoğlu listesinde, bu köyü yurt olarak kullanan Avşar boyuna mensup Avşar (Afşar) Cemaati'nin nüfusu 76 hane ve 59 mücerred olarak kaydedilmiştir. Konu ile ilgili başka bir çalışmada 1579 tahririne dayanılarak Afşar köyünün nüfusu çok daha fazla gösterilmiştir (Hane: 178; Mücerred: 82; Muaf: 4). Sümer'de bu köyün vergi nüfusu 18 olarak verilmiştir.²⁵

Netice olarak Kargı kazasına bağlı Afşar köyü, yörenin en eski iskân birimlerinden olup, Afşar Oğuz boyuna mensup konar-göçerler tarafından erken dönemlerde kurulmuştur. Tımar köyü olan ve çeltik ekimi ağırlıklı olarak geçimini sağlayan Afşar, XVI. yüzyıl ikinci yarısında nüfusu 900 civarında olarak Kargı kazasının üçüncü büyük ve kalabalık köyü şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bugün Çorum'a bağlı Kargı ilçesinin Avşar adlı köyü mevcut olup ilçe merkezinin güneybatısında bulunmaktadır.

10. Afşar Köyü (Kalecik/ Ankara):

1530 yılı kayıtlarında, Kalecik merkezinde bulunan Ahi Çelebi Zaviyesi vakıfları arasında Candaroğlu Kasım Bey'in vakfettiği bir mezranın Afşar köyüne tâbi olduğu bilgisi bulunmaktadır. Yine aynı köyde Kasım Bey, bir çiftlik yer daha vakfetmiştir. Vakıf köyü olan Afşar'ın nüfus bilgilerine gelecek olursak, 1521'de 47 hane, 8 mücerred; 1579'da 55 hane, 43 mücerred ve 1 muaftan ibarettir.²⁶ Sümer'in ve Halaçoğlu'nun listelerinde Kalecik'e bağlı bir Afşar köyü gösterilmemiştir. Ancak günümüzde Kalecik'in güneyinde ve ilçeye yaklaşık 25 km. mesafede Afşar adlı bir köy mevcuttur.

²⁴ BOA. TD. 100, s.395,397.; Ahmet Kankal: "16. Yüzyılda İdârî-İktisâdî ve Sosyal Açından Kargı Kazası", OTAM, Sayı: 3, s.240.

²⁵ BOA. TD. 438, s.737.; TKGMA. TD. 81, s.190-191. Buradan naklen Halaçoğlu: Aşiretler I, s.178.; Kankal: "Kargı Kazası", s.240.; Kankal: Çankırı, s.93.; Sümer: Oğuzlar, s.411.

²⁶ BOA. TD. 438, s.746,747.; Kankal: Çankırı, s.84.

11. Afşar Köyü (Merkez/ Çankırı):

Çankırı sancağının geneli, Oğuz boylarının en kesif biçimde yerleştiği mühim bir iskân sahasıdır.²⁷ Çankırı'da XV. yüzyıl öncesinde kurulduğu bilinen Afşar köyü, XVI. yüzyıl ilk çeyreğinde Ali oğlu Emîr tumarına dâhil olup, 9 hane ve 3 mücerred nüfusa sahipti. 1579 kayıtlarına göre ise Afşar köyü, 68 hane ve 53 mücerred nüfustan oluşmakta olup tımar sistemi teamülleri gereği iki ayrı kayıta gösterilmiştir. Halaçoğlu başkanlığında hazırlanmış projedeki listede bu köyü yurt tutmuş olan Avşar (Afşar) cemaati de iki ayrı kayıta ele alınmış ve pek tabii olarak Avşar boyundan gösterilmiştir. Ancak burada 68 hanelik bu nüfus ile Afşar köyünün kendi sakinleri kastedilmiş olmalıdır. Kankal'ın çalışmasına göre köyün 20 hane, 4 mücerred ve 1 muaf nüfusu vardı. Sümer'in listesine göre bu köyün vergi nüfusu 12'dir.²⁸ Bugün Çankırı merkeze bağlı Afşar adlı bir köy adına rastlanamamıştır.

12. Afşar Köyü (Sinop/ Kastamonu):

XV. yüzyılda Kastamonu sancağına bağlı Sinop kazasının Karaca-köy divanına bağlı idi. Afşar köyünün, 1487'de 7 hane, 1 şerik; 1530'da 6 hane, 1 mücerred; 1560'da 8 hane, 3 mücerred; 1582'de 12 hane, 6 mücerred nüfusu vardı. Sümer, bu köyü Kara-göl divanına bağlı ve 7 vergi nüfuslu olarak vermiştir.²⁹ Görüldüğü üzere Afşar, XV-XVI. yüzyıllarda küçük ölçekte bir köy idi. Günümüzde Sinop'a bağlı Afşar isminde bir yerleşim birimine tesadüf olunamamıştır.

13. Afşar Köyü ve Bebe Afşar Köyü (Viranşehir/ Bolu):

Beylikler devrinde ve Osmanlılar zamanında Bolu'ya bağlı Viranşehir

²⁷ Çankırı'da Oğuz boyları ile ilgili bilgi için bk. Cevdet Yakupoğlu: "Çankırı' da Türk Boyları ve Toplulukları (XII-XVI. Yüzyıllar)", 5. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni, 21-23 Ekim 2010, Çankırı (Baskıda.); Tuncer Gülensoy: "Çankırı ve Yöresinde Oğuz Boyları", 100. Yıla Doğru Çankırı, 2008, s.29-41.

²⁸ BOA. TD. 100, s.61,89.; BOA. TD. 438, s.706.; TKGMA. TD, 81, s.17,85. Buradan naklen Halaçoğlu: Aşiretler I, s.177.; Sümer: Oğuzlar, s.411.; Kankal: Çankırı, s.80.

²⁹ BOA. TD. 438, s.686.; BOA. TD. 327, s.645.; TKGM. KKA. TD. 200, v.182b-183a. Buradan naklen Tosunoğlu: Kastamonu Sancağı, s.268.; Halaçoğlu: Aşiretler I, s.179.; Sümer: Oğuzlar, s.411.

kazasına bağlı olan Afşar, orta büyüklükte bir köydü. 1512-1520 yılları arası tahririnde dört ayrı kayıta karşımıza çıkan köyün 38 hane ve 2 mücerred nüfusu vardı. 1521 tahririnde yine dört ayrı kayıta geçen köyün nüfusu hane: 37, mücerred: 1; 1530'da hane: 37, mücerred: 2; 1568'de hane 53, muaf 2 şeklinde idi. Sümer, Viranşehir'e bağlı beş ayrı kayıta Afşar köyünün vergi nüfusunu toplam 75 hane göstermiştir. Yine ayrı olarak verdiği Bebe Afşar adlı bir köye de listesinde yer vermiştir (vergi nüfusu 15).³⁰ Viranşehir kazası Osmanlı devletinin son zamanlarında müstakil bir sancak olmuş, Cumhuriyet devrinde ise Eskipazar adıyla bir süre Çankırı'ya bağlanmıştır. Bugün ise yine Eskipazar adı ile Karabük'e bağlıdır. Avşar köyünün bugünkü durumu tespit edilememiştir.

14. Avşar Köyü (Merkez/ Bolu):

Avşar telaffuzuyla kaydedilen ve Bolu merkeze bağlı Kır ve Feleküddin adlı divanlara tâbi gösterilen bu köyün 1520'lerdeki nüfusu hane: 34, avârız: 31; muaf: 3 olarak verilmiştir. 1568 tarihli tahrirde bu köy üç ayrı kayıta ele alınmış görünmektedir: Avşar köyü (48 hane, 5 mücerred); Avşar ve Feleküddin divanı (45 hane, 6 mücerred), Avşar ve Tuñrullu köyü (48 hane). 1643 tahririne göre ise Afşar ve Gökçe-su köyleri birlikte 5 haneli olarak verilmiştir. Sümer'in çalışmasında Bolu'ya bağlı iki ayrı Avşar köyü gösterilmiş ve bunların vergi nüfusları 34 ve 14 olarak verilmiştir.³¹ Görüldüğü üzere Bolu'ya bağlı birkaç ayrı Avşar köyü kaydedilmesine rağmen hakikatte Avşar'ın birkaç ayrı mahalleden oluştuğunu kabul etmek uygun olacaktır.

XVI. yüzyılda Avşar köyü, çakırcılar cemaati dâhilinde bulunuyordu. Osmanlı sarayının ihtiyacı olan avcı kuş yetiştiriciliği ile işgal eden bu çakırcı köyleri tamamen Türkler tarafından meskûn halde olup, bu köylerin

³⁰ BOA. TD. 438, s.470,471,472.; Bk. Sümer: Oğuzlar, s.410.; Kenan Ziya Taş: Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993, s.265.; BOA. TD. 88, s.378,388,391,407-408. Buradan naklen Halaçoğlu: Aşiretler I, s.182.

³¹ BOA. TD. 51, s.320.; BOA. TD. 438, s.572.; BOA. TD. 463, s.39,47,84 ve BOA. A. DFE., Nr. 105, s.60. Son iki tahrirden naklen Halaçoğlu: Aşiretler I, s.176,178.; Sümer: Oğuzlar, s.410.

isimleri de umumiyetle Türkler tarafından konulmuştu. Bolu'da İzzet, Çele ve Sazak divanları ile Avşar, Akça-kavak ve Alpağud gibi köyler bunlara örnektir.³²

Afşar köyünün diğer adı da Kidriç idi. Köy, 1896'da Bolu'nun Sazak nahiyesine bağlı olup Afşar-kidriç olarak kayıtlı idi ve 51 hane nüfusa sahipti. Günümüzde Afşar adıyla Bolu merkezine bağlıdır ve 23 km. mesafede ilçenin doğusunda Ankara yolu üzerinde bulunmaktadır. Köyün çevresi ormanlıktır.

15. Avşar Köyü (Safranbolu/ Bolu):

XV. ve XVI. yüzyıllarda Bolu'ya bağlı Borlu yani bugünkü Safranbolu kazasına bağlı bu köy, Avşar telaffuzuyla kayıtlıdır. 1521 tahririne göre dört ayrı kayıta yekûn 29 hane, 1 mücerred nüfus barındırmakta iken, 1530'da köyün nüfusu hane: 32, mücerred: 1, muhassıl: 1 olarak verilmiştir. 1568 tahririnde ise Avşar köyünün nüfusu hane: 107, mücerred: 1 ve muaf: 1 şeklinde geçmiştir. Bir kayıta Kara-ağaç köyü de Avşar'la birlikte zikredilmiştir.³³ Köy, bugün Afşar adıyla Karabük ilinin Eflani ilçesine bağlı olup, ilçenin batı istikametinde 4-5 km. mesafede bulunmaktadır.

16. Avşar Mezraası (Safranbolu/ Bolu):

Safranbolu'ya bağlı olarak Avşar köyü haricinde aynı isimde bir de mezra kaydı bulunmaktadır. 1520'lerde 2, 1568'de ise 8 hane kadar nüfusu olan bu mezranın Avşar köyü yakınlarında olduğunu tahmin etmekteyiz.³⁴

³² BOA. TD. 51, s.318-354.

³³ BOA. TD. 438, s.457,460.; Sümer bu iskân birimini beş ayrı kayıtlı göstermiş ve toplam vergi nüfusu olarak 115 rakamına ulaşmıştır. Bk. Sümer: Oğuzlar, s.410.; Taş: Bolu Sancağı, s.259.; Halaçoğlu'nun çalışmasında 1510'lu yıllara ait tahrir dayarılarak beş ayrı kayıta (toplam hane: 35, mücerred: 1) Safranbolu'ya tâbi bir Avşar cemaati gösterilmiştir. Ayrıca tarihi bilinmeyen başka bir tahrir kaydında da 3 hane nüfusa sahip Avşar adlı bir cemaat gösterilmiştir. Bunlar yörede bulunan Avşar köyünü ifade ediyor görünmektedir. Bk. BOA. TD. 88, s.281,301,303,309.; BOA. A. DFE, 767, s.2. Bunlardan naklen Halaçoğlu: Aşiretler I, s.182,183,189.

³⁴ BOA. TD. 438, s.460.

17. Afşar/ Avşar Divanı ve Köyü (Gerede/ Bolu):

Hem Afşar ve hem de Avşar şekilleriyle kayıtlarda geçen bu iskân birimi yörenin nüfus bakımından büyük köylerindedir (Hane: 190, Mücerred: 7, Muhassıl: 4). Birkaç mahalleden oluşan köyler birliği Afşar divanı adıyla kaydedilmiş görünmektedir. Bıçakçılar köyü de Avşar divanına tâbi idi. Avşar divanı ve köyünün mazisini Selçuklular devrine bağlamak gerekmektedir. Avşar köyünde Beylikler devrinde ve Osmanlılar zamanında yapılmış vakıflar bulunmakta idi. Pir Ahmed Fakih vakfı, Hacı Yusuf vakfı, Hacı Minnet vakfı, Musa vakfı, Emir İsa vakfı buna örnek gösterilebilir. Ayrıca Avşar köyü, Çay-viran köyü ile birlikte bütün hudud ve sınırları Yıldırım Bâyezid tarafından İsfahânşah Hatun adlı devrin bir ileri gelen kadınına mülk olarak verilmiş, bu hatun ise Avşar köyünü Kudüs'teki bir medreseye vakfetmişti. Çelebi I. Mehmed ve sonraki Osmanlı hükümdarları da bu köyleri vergiden muaf tuttuklarına dair hüküm vermişlerdi. Hanım Hatun adlı kadın da, yine Avşar divanından bir kısım araziye, adı geçen medreseye vakfetmişti. Ayrıca Avşar tevâbi'inden İlyas Dânişmend yeri, Gerede'nin Çoğlu köyü camii için vakfedilmişti. XV-XVI. yüzyıllarda Avşar köyünün en önemli geçim kaynaklarından biri hayvancılıktı. Avşar ve Çay-viran köylerinin birlikte tasarruf ettiği yaylaklar mevcuttu. Bunlardan Arkaşlık (درگاهت), Ayaslar, Demirciler, Dikmen, Kabaklar (كباكل), Koçumlar ve Köni/ Güney adlı yaylakları burada zikredebiliriz. Bu yaylaklardan kadimden beri resm alınmadığı kayıtlarda geçtiğine göre, Avşar ve Çay-viran köylerinin yöredeki mazisi çok eskiye dayanmaktadır.³⁵

1568'de Avşar köyü 46 hane nüfusa sahipti. Halaçoğlu'nun listesinde 1643 tahririne dayanılarak Afşar köyü dört ayrı kayıta ve farklı köylerle birlikte zikredilmiştir: Afşar divanı (47 hane), Afşar-ı şerif divanı (12 hane), Çayır-viran ve Afşar ve Doğanlar divanı (14 hane), Afşar ve Bolad-gölü divanı (14 hane). Görüldüğü üzere bu dört köyün 1643 tahririne göre toplam hane nüfusu 87'dir. Sümer ise Gerede'ye bağlı Avşar köyünü üç ayrı iskân birimi olarak listesine almış ve toplam vergi nüfusu olarak 21 rakamına ulaşmıştır.³⁶

³⁵ İBK. MCO. 15, v.60ab,65a, 66a,67b, 68ab,73a,76a.; BOA. TD. 51, s.374.; BOA. TD. 438, s.448,450, 451,452, 454,455, 575,576.;

³⁶ BOA. TD. 460, s.10. ve BOA. A. DFE., Nr. 105, s.40,41,42,53. Bunlardan naklen Halaçoğlu: Aşiretler I, s.178,181.; Sümer: Oğuzlar, s.410.

Günümüzde Gerede'ye bağlı olup ilçenin güneydoğusunda bulunan Birinciafşar ve İkinciafşar adlı köyler mevcuttur. Bunlardan Birinciafşar, 1896 kayıtlarında Afşar-ı Şerif Bölük-i Evvel (Hane: 25); İkinciafşar köyü ise Afşar-ı Şerif Bölük-i Sâni (Hane: 40) şeklinde zikredilmişlerdir.³⁷ Gerede'nin doğusunda Samsun yolu üzerinde ilçeye 15 km. mesafede Afşartarafçı adlı başka bir köy daha bugün için Afşar ismini yörede yaşatmaktadır. Ancak bu sonuncu köyün diğer ikisinden farklı bir yönde ve uzak mesafede olduğu görülmüştür. 1896'da Afşartarakçı köyü 54 hane nüfusa sahipti.

XV. yüzyılda varlığı tespit edilen Afşar köyünün bugünkü devamı bahsi geçen bu üç köyden hangisidir, bunun kesin bir cevabını vermek zordur. Ancak bugün için Afşartarakçı köyünün kuzeyindeki yaylakların yukarıda zikri geçen yaylaklarla aynı isimleri taşımış olması ve Çayören (Çay-ıviran) köyünün de Afşartarakçı'ya yakın olması hasebiyle tarihî Afşar köyünün bugünkü mirasçısı olarak Afşartarakçı'nın kabul edilmesi daha uygun görünmektedir. 1643 yılında zikri geçen Afşar-ı şerif köyünün bugünkü devamı ise Birinciafşar ve İkinciafşar köyleri olmalıdır.

18. Afşar Divanı ve Köyü (Mengen/ Bolu):

Yörede pek de büyük olmayan köylerdendir (Hane: 17).³⁸ Halaçoğlu ve Sümer'in çalışmalarında bu köye yer verilmemiştir. Günümüzde Mengen'e bağlı olup ilçenin batısında yaklaşık 20 km. mesafede Afşar adıyla bu yer adı yaşatılmaktadır. Köyün özellikle kuzey çevresi ormanlıktır.

19. Afşar (افشار) Divanı (Onikidivan/ Bolu):

Bugün Bartın olarak bilinen yöre Beylikler devrinde ve Osmanlılar zamanında Onikidivan kazası olarak Bolu sancağına bağlı idi. Afşar divanının Selçuklular zamanında teşekkül ettiği anlaşılıyor. Candaroğulları ve Osmanlılar zamanında Afşar divanı bugünkü Bartın il merkezinin güneyini içine almakta olup Çakır, Tuzcular, Kutlubey çevresi bu yöreye dâhildi. Kısacası Hasankadı ve Kozcağız'a kadar Afşar olarak geçmektedir. XV-XVI. yüzyıllarda Sevinçler köyü ve Rahmanlar mezarısı da Afşar

³⁷ 1314 (1896) Tarihli Kastamonu Vilayet Salnâmesi, s.345-346.

³⁸ BOA. TD. 438, s.437,438.

divanına bağlı idi. 1521'de köyün nüfusu 16 hane, 7 mücerred ve 1 muaf; 1530'da 12 hane, 8 mücerred, 1 muhassıl; 1568'de ise 47 hane, 1 muaf olarak gösterilmiştir. Halaçoğlu'nun çalışmasında 1643 tahririne göre Onikidivan'a tâbi Ulu Avşar, Hızırlar ve Evlü köyleri (3 hane) tek bir kayıta zikredilmiştir. Diğer bir kayıta Adalık Avşar (21 hane) ve başka bir kayıta ise Avşar-ı sagır (7 hane) köyleri geçmektedir.³⁹ Buna göre yöredeki Avşar divanının XVII. yüzyılda birkaç mahalleye ayrıldığı anlaşılıyor. Sümer, bu köyü listesinde göstermemiştir.

Avşar divanı Candaroğulları ve Osmanlılar devrinde sosyal hizmetler için çeşitli vakıfların tahsis edildiği bir iskân birimi idi. Hamza Fakih vakfı, Tur Beyi Fakih'in imamet için vakfı, İmam Hızır Fakih vakfı, Hacı Yusuf Fakih vakfı, Şeyh Veli vakfı, Hacı İbrahim'in imamet vakfı, Şeyh Hacı İbrahim vakfı, Yahya Fakih vakfı, Hasan Fakih vakfı buna örnektir. Bu vakıflarda adı geçen bazı zevâtın isimleri de şöyledir: Mevlânâ Alâüddin, Mevlânâ Kutbeddin, Mevlânâ Ahmed Fakih, Mevlânâ Hamza, Mevlânâ Hasan Fakih, Şâmî, Ebî Tâlib, Saltuk, İlyas, Hacı Bey, Ali, Sendel, Durak, Ömer, Geçen, Ahmed Fakih, Veli Fakih, Emirşah vb. Avşar divanının mescidi ve imamı da bulunmakta idi. Bunların masrafları vakıflar yoluyla karşılanmakta idi.⁴⁰

20. Avşar Köyü (Konrapa/ Bolu):

Beylikler ve Osmanlılar devrinde Konrapa (Konur Apa) olarak bilinen kaza Bolu sancağına bağlı idi. Bugünkü Düzce ili, bahsi geçen Konrapa (Konur Apa) yöresini içine almaktadır. Avşar, XVI. yüzyıl başlarında orta büyüklükte bir köy idi (Hane: 30, Mücerred: 1, Muhassıl: 3, Mecnun: 1). Aynı asırda Konrapa kazası sınırları içindeki çeltik arkları listesinde Avşar nehri adıyla kayıtlı argın da yukarıda bahsi geçen Avşar köyü hududu dâhilinde bulunduğunu söylemek mümkündür. XVI. yüzyıl ilk çeyreğinde Avşar nehri olarak gösterilen bu çeltik enhârının kürekçi hane sayısı 22 idi. Dolayısıyla köyün geçim kaynaklarının başında çeltik ekiminin gelmekte olduğu görülmektedir. 1568 ve 1587 tahrirlerine göre Avşar köyünün hane

³⁹ BOA. TD. 438, s.507,508,509,512,515.; Taş: Bolu Sancağı, s.254.; BOA. TD. 51, s.320.; BOA. A. DFE, 105, s.19,20,21. Buradan naklen Halaçoğlu: Aşiretler I, s.189.

⁴⁰ İBK. MCO. 15, v.116b-117a,119a,121b,130a,135a.; Cevdet Yakupoğlu: Bartın Vakıfları (1214-1514), Bartın Valiliği Yay, Bartın, 2010, s.36,40-41.

nüfusu 83 idi. Sümer'e göre ise bu köyün vergi nüfusu 87 idi.⁴¹ Günümüzde yörede Avşar adlı bir köy adına tesadüf edilememiştir.

B. Kuzeybatı Anadolu'da Avşar Adıyla Kayıtlı Konar Göçer Teşekküller

XVI. yüzyılda Kastamonu, Sinop, Çankırı ve Bolu yörelerinde henüz yerleşik hayata geçmemiş konar-göçer Yörük cemaatleri olsa da bunların sayısı ve hane bakımından çok fazla bir hacme sahip olduğu söylenemez. Özellikle Bolu ve Çankırı'ya göre Kastamonu sancağında konar-göçer Yörük nüfusu çok azdır. Çünkü XVI. asra gelindiğinde artık bölgede yerleşik kültürün neredeyse % 95 oranına ulaştığı gözlemlenmektedir.⁴² Yörede kurulmuş köylerin mahiyeti bu durumu yeterince izah etmektedir. Bu nedenle XVII. yüzyıla kadar geçen süreçte Kastamonu ve havalisinde Afşar boyunun adını taşıyan topluluk adlarının sayısı birkaçı geçmemiştir.

1. Afşarlu nâm-ı diğer Mustafa Cemaati (Bolu):

Bolu yöresinde sakin bu topluluğu, Avşarların bölgede henüz iskân olunmamış küçük bir parçası kabul etmelidir. XVI. yüzyıl ilk çeyreğinde Afşarlu cemaatinin nüfusu hane: 25, mücerred: 1 ve muhassıl: 3 şeklinde verilmiştir.⁴³ XV. ve XVI. yüzyıllarda Gerede ile Viranşehir kazaları arasında Mustafalar ve Mustafalar-ı Diğer adlı iki ayrı köy, Viranşehir'e bağlı Ak-hisar divanına tâbi idi. Mustafalar adını taşıyan diğer bir köy ise Gerede'ye tâbi idi.⁴⁴ Bu köylerin kurucularının da Afşarlar olduğunu söyleyebilmek için elimizde kesin deliller yoktur.

⁴¹ BOA. TD. 51, s.166,170-172.; BOA. TD. 438, s.539.; Sümer: Oğuzlar, s.410.; Taş: Bolu Sancağı, s.248.; TKGM. KKA. TD. 19, v.123a. Buradan naklen Hafaçoğlu Aşiretler I, s.179.

⁴² Bölgede konar-göçer Türkmen yerleşiminin mahiyeti için bk. Yakupoğlu: Kuzeybatı Anadolu, s.61 vd.; Hanefi Bostan: "XV-XVI. Yüzyıllarda Karadeniz Sahil Sancaklarında Türkmenler", Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu, Tarsus, 2000.; İlhan Şahin: "Anadolu'da Oğuzlar", Türkler VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara,2002, s.246-259.

⁴³ BOA. TD. 51, s.313.; BOA. TD. 438, s.421.

⁴⁴ BOA. TD. 51, s.364.; BOA. TD. 438, s.468,469,576,577.; Mustafalar adlı köylerden biri 1946'da Çerkeş'in Eskipazar nahiyesine bağlı idi. Bk. TMYK., s.847.; Anadolu'da Adana, Tarsus vb. yerlerde de Mustafalar cemaatine rastlanmaktadır. Bk. BOA. TD. 998, s.328,358,363.

2. Bahrilü Avşarı Cemaati (Çankırı):

Çankırı'ya tâbi Şabanözü kazası yöresinde sakin cemaatlerden olan Bahrilü Afşarı, konar-göçer Türkmen Yörükânı tâifesinden olup, bu topluluk Afşar aşiretine mensuptur.⁴⁵

3. Gündüzlü Avşarı Obası (Sinop):

Türkmen Yörükânı tâifesinden olan bu topluluğun Sinop yöresine ne zaman gelip yurt tuttuğuna dair bir şey söylemek güçtür.⁴⁶

4. Avşar Türkmeni Aşireti (Çankırı):

XVI-XVII. yüzyıllarda yörede varlığı tespit edilebilen konar-göçer Yörük/Türkmen tâifelerindedir.⁴⁷

Afşarların Kuzeybatı Anadolu'daki iskânlarına dair belgelerden olarak yukarıda zikri geçen Afşar/ Avşar adlı yer adları ile yine aynı isimle kayıtlı bulunan konar-göçer Afşar teşekküllerine ilaveten, Afşarlara tâbi bulunan veya Afşarlarca kurulmuş olduğu tahmin edilen ve aynı zamanda değişik adlar almış bulunan bazı yer ve topluluk isimlerine de burada örnekler verebiliriz:

Çöplü Afşarları Anadolu'da Sivas, Adana, Kayseri, Maraş ve Halep çevresinde konar-göçer Türkmen Yörükânı olarak varlıklarını sürdürmekte idiler.⁴⁸ Araç'a bağlı Çöplüce köyünün adına bakılırsa, bu iskân biriminin kurucularının Çöplü Afşarları olma ihtimali söz konusudur.

XV. yüzyılda Bolu'nun Yedidivan kazasına bağlı Nacaklı divanı ile Nacak köyünün adlarının, Anadolu'da Sorkun, Bozok çevresinde Türkmen Nacak Afşarı ve Maraş, Niğde dolaylarındaki Nacaklı Yörük topluluklarıyla bir ilgisi kurulabilir.⁴⁹

⁴⁵ Türkay: Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, Tercüman Kaynak Eserler Dizisi, İstanbul,1979, s.221.; E. Kalkan: "Avşarlar", TDAD., (Ağustos,1982), s.47-49.

⁴⁶ Türkay: Aşiretler, s.386.; Kalkan: "Avşarlar", s.47-49.

⁴⁷ Kalkan: "Avşarlar", s.47-49.; Türkay: Aşiretler, s.42,212.

⁴⁸ Türkay: Aşiretler, s.305.

⁴⁹ BOA. TD. 51, s.2,3,21.; BOA. TD. 438, s.516,517,519.; BOA. TD. 998, s.425.; Türkay: Aşiretler, s.600.

Avşar obalarından birinin adı da Musacalı idi. Anadolu'da sayılamayacak kadar pek çok bölgeye dağılmış bulunan cemaatlerdendi. XV. yüzyıl sonrasında Cebel-i Ilgaz olarak adlandırılan Ilgaz Dağları'nın güney eteklerine konmuş bir Musaca/-lu Türkmen topluluğundan bahsedilmektedir. Bunlar 1740 yılında bölgeye gelmişler ve çevreye zarar verdikleri için devlet tarafından Afyon sancağının Barçınlı kazasına yerleştirilmeleri kararlaştırılmıştı. Musacalı cemaatinin tamamının göçürülmediği anlaşılmaktadır. Nitekim yörede Ilgaz kazasına bağlı olarak Ilgaz Dağları'nın hemen eteklerinde Musa-köy ortaya çıkmıştır. Ayrıca yörede Musa, Musaca, Musalar vb. adlar taşıyan bazı iskân birimlerinin kurucularının Afşar toplulukları olması mümkün olduğu gibi, bunlardan bir kısmının Musa adlı şahıslarla ilgisi elbette var olmalıdır. Kuzeybatı Anadolu'da Musaca köyü (Boyovası), Musa-özü köyü (Boyovası), Musalar köyü (Viranşehir), Musalar köyü (Milan), Musa köyü (Araç) ve Musa köyü (Sinop) yukarıda verilen ihtimaller göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.⁵⁰

Kuzeybatı Anadolu'da Avşar iskânına delalet etmesi bakımından bölgede Avşar ağız yapısının hususiyetlerini gösterebilecek örnekler de yer vermekte fayda vardır: Avşar ağızında söyleniş olarak -geliyorum> -geliyim; -geliyor> -geliy şekilleri bir ölçüde Kastamonu'nun bazı köylerinin ağız yapısını andırmaktadır. Nitekim Kastamonu merkezine bağlı, Köseoğlu (Bürmece), Hüseyinli, Burhanlı çevresinde *asılıyor> asıliy, kazıyor> kaziyi, geliyor> geliyi, bakıyor> bakiyi, çıkıyor > çikiyi* vb. fiil çekimlerinde Avşar ağız yapısına dair izler bulunmaktadır.

Kabil Afşar ağızında tesadüf olunan telaffuzlardan yumurta (yumurta), yumuşakh (yumuşak), zencir (zincir), yasduk (yastık), keynek/göynek (gömlek), bıyıl (bu yıl), gunnacı (gebe) gibi bazı kelimelerin⁵¹ söylenişi, aynı biçim ve özellikle Kastamonu ağızında bulunmaktadır. Yine Afganistan Türkmenlerinin kullandığı ağızda, "e" harfi ile başlayan bazı kelimelerin

⁵⁰ İBK. MCO. 63, v.172b.; BOA. TD. 438, s.65,473,613,615,666,674,691.; BOA. TD. 387, s.235.; Cengiz Orhonlu: Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı, Eren Yay., İstanbul,1987, s.58,59,60,92,95,96.; Türkay: Aşiretler, s.594,810-811.; Kalkan: a.g.m., s.45.; TMYK., s.845-846.

⁵¹ Mehmet Fuat Bozkurt: "Kabil Afşar Ağızı", TDAY (1977), s. 205-261.; Aynı müellif: "Afganistan'da Bir Türkmen Ağızı", TDAY (1978-79), s.39-79.

başına “y” harfinin getirilmesi, mesela bir savaştan bahsedilirken “...düşmenin eline yesir (y + esir) düştü” denilmesi gibi, Kastamonu’da da “gâvur eline yesir düştü”, “Yesirgil ailesi” vb. biçim ve telaffuzlarda örneklere bugün dahi rast gelinmektedir.

Diğer taraftan Avşar ağzında -dimezim>- dimezik, -yatsaki> -yatsakine, -deyince> -deyincik, -ne diyeceksen> -ne deyciseñ gibi söyleyiş şekilleri ile ilgili benzerlikler Kastamonu ağzında ya hiç yoktur ya da çok az belirgindir. Avşar ağzı özelliği daha çok Orta Anadolu ve Güneydoğu Anadolu’da hâkimdir.⁵² Bu durumda Avşar ağzının Kastamonu yöresinde belirleyici bir ağız olduğu söylenemez.

Sonuç

Bugünkü Kastamonu, Sinop, Çankırı, Karabük, Bartın, Zonguldak, Bolu ve Düzce illerini içine alan ve Osmanlı devletinin son zamanlarında Kastamonu vilayeti hudutları içinde bulunan sahada XII. yüzyıldan XVII. yüzyıla kadar geçen sürede iskân olunan Oğuz boylarından Afşarlara dair, bahsi geçen bölgede yirmi beş civarında yer ve topluluk adı tespit edilmiştir. Bu adlar çoğunlukla Afşar ve bazen de Avşar telaffuz biçimi ile kayıtlıdır. Birkaç kayıta ise iki söyleniş biçimi de kullanılmıştır.

Tespiti yapılan Afşar boy adlarından bir kısmının bugünkü devamlılığına dair maalesef bilgi bulunamamıştır. Afşar adlı iskân birimlerinin bazılarının adlarının değiştiği görülmektedir. Bazı Afşar köyleri ise başka bir köyün mahallesi komununda kaldıklarından resmî kayıtlarda görünmemektedirler. Mesela bugün İhsangazi ve Tosya ilçelerindeki Afşar adlı köyler bugün artık birer mahalle konumundadırlar.

Bölgede hemen hemen her önemli ve eski kazaya bağlı Afşar adlı bir iskân birimi görülebilmektedir. Araç, Taşköprü, Daday, Küre, Sinop, Kastamonu, Safranbolu, Onikidivan, Viranşehir, Gerede, Mengen, Bolu, Konrapa, Çankırı, Çerkeş, Tosya, Kargı, Kalecik gibi eski kazalara bağlı Afşar adlı yerleşim birimleri buna örnektir. Bölgede en batıda Sinop’a bağlı Afşar köyü, en doğuda ise Konrapa (Düzce)’ya bağlı Afşar adlı bir köy bulunmaktadır. Esasen daha batıda Kocaeli sancağında o dönemlere ait Afşar yer adına rastlanmamıştır.

⁵² Z. Korkmaz: “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu”, TDAY (1971), s.21-32.

Daha önce konu ile ilgili araştırma yapan bazı uzmanların Oğuz boy adları listelerinde var olmayan bazı Afşar iskân birimlerini bu çalışmada ortaya koymuş bulunmaktayız. Afşar köyü (Kalecik); Afşar köyü (Çerkeş); Avşar köyü (Onikidivan), Avşar divanı (Mengen) bu şekilde gündeme alınmıştır.

XVI. yüzyıl başlarından yüzyılın sonuna kadar takip edildiğinde bölgedeki Afşar isimli köylerin hane nüfuslarının umumiyetle arttığı göze çarpmaktadır. Bahsi geçen bu iskân birimlerinin nüfusları 9-10 hane ile 190-200 hane aralığında seyretmiştir. Kargı, Gerede, Araç ve Küre gibi bazı kazalardaki Afşar adlı köylerin nüfusları bölgenin coğrafi şartları göz önünde tutulduğunda bir hayli fazladır.

Bölgede konar-göçer olarak varlığını devam ettiren Afşar adlı çok az topluluk tespit edilmiştir. Afşarlı, Bahrili Afşarı, Gündüzlü Avşarı, Avşarlı Türkmeni gibi adlarla kayıtlı bu topluluklar Bolu ve Çankırı yörelerini yurt tutmuşlardır.

Afşar adlı köylerin reayası umumiyetle tarım ve hayvancılıkla iştigal etmektedirler. Kargı'ya tâbi Afşar köyü halkı çeltik üretimine ağırlık verirken, Küre'ye bağlı Afşar köyleri Küre bakır madenlerine hizmet etmekte idiler. Bölgede Afşar adlı köylerin büyük kısmı tımar köyüdür. Birkaçı ise vakıf köyü olarak kayıtlıdır.

Anadolu'da müşterek bir Türk kültürünün oluşmasında Oğuz ve gayri Oğuz boy ve toplulukların ortak katkısı olmuş; Anadolu Türk siyasi birliğini sağlayabilmeyi, bütün bu boyları Anadolu'da bir millet olarak kucaklamış bulunan Osmanlı yönetimi başarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti de bu miras üzerinde bina edilmiş, bu devlet bütün bu sayılan boyların tarihi ve kültürel devamlılığının XXI. yüzyıldaki temsilcisi sıfatını kazanmıştır.

Kaynakça

438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530) II., Haz. Ahmet Özkılıç, Ali Coşkun ve Başk., BDAGM Yay., Ankara, 1994.

1314 (1896) Tarihli Kastamonu Vilayet Salnâmesi, Kastamonu Vilayet Matbaası.

Akkaya, Şükrü: "Kitâb-ı Melik Danişmend Gazi-Danişmendname", A.Ü. DTCFD., C.VIII, S.1-2'den ayrı basım, TTK, (Ankara,1950).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu-Tahrir Defteri (BOA. TD.), Nr. 100.

Bostan, Hanefi: "XV-XVI. Yüzyıllarda Karadeniz Sahil Sancaklarında Türkmenler", Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu, Tarsus, 2000.

Bozkurt, Mehmet Fuat: "Kabil Afşar Ağzı", TDAY (1977), s. 205-261.

-----: "Afganistan'da Bir Türkmen Ağzı", TDAY (1978-79), s.39-79.

Caferoğlu, Ahmet: "Anadolu Etnik Yapısının Oğuz-Türkmen-Yörük Üçlüsü", İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, V/1-4, (İstanbul,1973), s.75-86.

Delilbaşı, Melek: "Osmanlı-Bizans İlişkileri", Türkler, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, C.9, s.122-132.

Demir, Mustafa: "Türkiye Selçuklularında Yerleşim Yapısı", Türkler, Yeni Türkiye Yay., Ankara,2002, C.6, s.324-334.

Demir, Necati: "İslami Türk Destanları İçerisinde Danişmend-nâme", Melik Ahmed Gazi ve Danişmendnâme Sempozyum Bildirileri, (Niksar,1995), s.52-55.

Ebû'l-Ferec Tarihi II, Çev. Ö. R. Doğrul, Ankara,1999.

Gülensoy, Tuncer: Türkçe Yer Adları Kılavuzu, TDK Yay., Ankara,1995.

-----: "Çankırı ve Yöresinde Oğuz Boyları", Çankırı Valiliği IV. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri- 100. Yıla Doğru Çankırı, 2008, s.29-41.

Halaçoğlu, Yusuf: Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650) I-VI, TÜSOKTAR (Türkiye'nin Sosyal ve Kültürel Tarihi Projesi, TTK, Ankara, 2009.

Ionnes Kinnamos: Historia, Çev. Işın Demirkent, Ionnes Kinnamos'un Historia'sı, Ankara, 2001.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları (İBK MCO.), Nr. 63.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları (İBK MCO.), Nr. 117/3.

Kankal, Ahmet: "16. Yüzyılda İdârî-İktisâdî ve Sosyal Açından Kargı Kazâsı", OTAM, Sayı: 3, s.225-243.

-----: XVI. Yüzyılda Çankırı, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, 2009.

Kalkan, E.: "Aşarlar", TDAD., (Ağustos,1982), s.47-49.

Kaşgarlı Mahmut: Divanü Lûgat-it-Türk I-III, Çev. Besim Atalay, TDK Yayınları.

Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî: Müsâmeretü'l-Ahbâr, Çev. M. Öztürk, Ankara,2000.

Korkmaz, Zeynep: "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu", TDAY (1971), s.21-32.

Niketas Khoniates: Historia, Çev. Fikret İşıltan, Ankara,1995.

Orhonlu, Cengiz: Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı, Eren Yay., İstanbul,1987.

Ögel, Bahaeddin: Türk Kültürünün Gelişme Çağları II, MEB., İstanbul,2001.

KASTAMONU-SİNOP-ÇANKIRI VE BOLU'DA AFŞARLAR

Sümer, Faruk: Oğuzlar (Türkmenler), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 5. Baskı, İstanbul,1999.

-----: "Bozoklu Oğuz Boylarına Dair" A.Ü. DTCFD., C.XI/I (1953).

Şahin, İlhan: "Anadolu'da Oğuzlar", Türkler VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara,2002, s.246-259.

Taş, Kenan Ziya: Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyılda Bolu Sancağı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993.

Tosunoğlu, Ayşe: Tapu-Tahrir Defterlerine Göre XVI. Yüzyılda Kastamonu Sancağı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul,1993.

Turan, Osman: Selçuklular Zamanında Türkiye, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1993.

Türkay, Cevdet: Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, Tercüman Kaynak Eserler Dizisi, İstanbul,1979.

Türkiye'de Meskûn Yerler Kılavuzu, İçişleri Bakanlığı, 1946.

Urfalı Mateos Vekayinamesi (952-1136) ve Papaz Gregor'un Zeyli (1136-1162), Çev. H. D. Andreasyan, TTK, Ankara,2000.

Yakupoğlu, Cevdet: Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (Kastamonu-Sinop-Çankırı-Bolu) XIII-XV. Yüzyıllar, Gazi Kitabevi, Ankara,2009.

-----: Bartın Vakıfları (1214-1514), Bartın Valiliği, Bartın, 2010.

-----: İsfendiyar Bey ve Zamanı, G.Ü. S.B.E. Yayınlanmamış Y. Lisans Tezi, Ankara, 1999.

-----: "Çankırı' da Türk Boyları ve Toplulukları (XII-XVI. Yüzyıllar)", 5. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni, 21-23 Ekim 2010, Çankırı (Baskıda).

Yıldırım, Dursun: "Coğrafya'dan Vatana Geçiş ve Vatan ile Göç Ediş Problemi", Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, (Ankara,1984), s.157-168.

EKLER

EK 1.

Kuzeybatı Anadolu'da Afşar Boy Adı Taşıyan Yer-Topluluk Adları

S.N.	İskân Biriminin/ Topluluğun Adı	Tâbi Olduğu Kaza	Mevcut Durum
1	Afşar-özü Köyü	Kastamonu	İhsangazi ilçesine bağlı Afşar mahallesi
2	Afşar Köyü	Araç	İhsangazi'ye bağlı Hacıoğlu köyü ve yöresi
3	Afşar Köyü	Daday	Bilinmiyor
4	Afşar Köyü	Küre	Küre'ye 20 km. mesafede Afşar-imam ve Afşar-güney köyleri
5	Afşar-ovacuğu Köyü	Küre	Küre'ye 20 km. mesafede Afşar-imam ve Afşar-güney köyleri
6	Afşar Köyü	Taşköprü	Taşköprü'nün 12 km. kuzeybatısında köy
7	Afşar Köyü	Sinop	Bilinmiyor
8	Avşar Köyü	Borlu (Safranbolu)	Eflani ilçesinin batısında 4 km. mesafede köy
9	Avşar Mezrası	Borlu (Safranbolu)	Bilinmiyor
10	Afşar Köyü	Onikidivan (Bartın)	Bartın'ın güneyi
11	Avşar Köyü	Viranşehir (Eskipazar)	Bilinmiyor
12	Avşar Divanı ve Köyü	Mengen	Mengen'in batısında 20 km. mesafede köy

KASTAMONU-SINOP-ÇANKIRI VE BOLU'DA AFŞARLAR

13	Avşar Divanı ve Köyü	Gerede	Gerede'nin doğusunda 15 km. mesafede Afşartarakçı köyü; Gerede'nin güneydoğusunda Birinciafşar ve İkinciafşar köyleri
14	Avşar Köyü	Bolu	Bolu'nun doğusunda 23 km. mesafede köy
15	Afşar Köyüve Nehri	Konrapa (Düzce)	Bilinmiyor
16	Afşar Köyü	Kalecik	Kalecik'in güneyinde 25 km. mesafede köy
17	Afşar Köyü	Çankırı	Bilinmiyor
18	Afşar Köyü	Kargı	Kargı'nın güneybatısında köy
19	Afşar Köyü	Tosya	Tosya'nın batısında 18 km. mesafede Dağardı köyünün mahallesi
20	Afşar Köyü	Çerkeş	Çerkeş'in kuzeybatısında 30 km. mesafede köy
21	Afşarlu (Mustafa) Cemaati	Bolu	---
22	Bahrili Afşarı Cemaati	Çankırı	---
23	Gündüzlü Avşarı obası	Sinop	---
24	Avşar Türkmeni Aşireti	Çankırı	---

EK 2.

1487 Tarihli Tapu-tahrir Defterinde Kastamonu'nun Afşar-özü Köyü

(BOA. TD. 23M, s.35).

35

افشار اوزي ايله قور يقا سار سلاوه وند چو سارک چو سار

افشار اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي
اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي
اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي
اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي
اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي
اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي
اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي
اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي
اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي
اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي

اوسون اوزي اوسون اوزي اوسون اوزي اوسون اوزي اوسون اوزي اوسون اوزي

اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي
اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي	اوسون اوزي